

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені
К. Д. УШИНСЬКОГО»

ТЕРЕХОВА ВІРА ІГОРІВНА

УДК: 378+377.35+81'253+303.446.2

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ У
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор

Курлянд Зінаїда Наумівна,

Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського», завідувач кафедри педагогіки

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, професор

Редькіна Людмила Іванівна,

Республіканський вищий навчальний заклад
«Кримський гуманітарний університет»(м. Ялта),
завідувач кафедри педагогіки і керування
навчальними закладами

– кандидат педагогічних наук, доцент

Тархова Любов Анатоліївна,

Севастопольський національний технічний
університет,
доцент кафедри теорії та практики перекладу

Захист дисертації відбудеться «25» березня 2013 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «22» лютого 2013 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

О.С. Трифонова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасні вимоги до якості знань випускників вищих навчальних закладів є результатом науково-технічного прогресу, в умовах якого не може залишатися незмінним освітній процес. Вивчення іноземної мови є необхідним для повноцінного засобу міжкультурного спілкування. У контексті цих тенденцій суспільного розвитку надзвичайно важливим убачається вміння визначати культурні особливості народів для розуміння один одного й одночасно досягати взаємного визнання.

Науковим підґрунтям для вивчення особливостей підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування є дослідження, присвячені різним аспектам проблеми міжкультурного спілкування (В. Біблер, Г. Дмитрієв, В. Сафонова, С. Тер-Мінасова, І. Халєєва та ін.). За окремими напрямками було досліджено: зміст, форми і методи організації професійної підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах (Н. Абабілова, Б. Беляєв, Б. Бенедиктов, І. Зимня та ін.), лінгводидактичні концепції вивчення іноземних мов (Н. Гальскова, Н. Гез, І. Корунець та ін.), специфіка професійної діяльності перекладача (Е. Бреус, Р. Міньяр-Білоручев, Т. Левицька та ін.).

Загальновизнаним є факт впливу навчально-виховного середовища на підготовку майбутніх перекладачів. Виявленню особливостей створення навчально-виховного середовища присвячено значну кількість сучасних досліджень, в яких розглядаються різні види середовища (Л. Буєва, Г. Коджаспірова, Ю. Кулюткін, О. Тюрікова, В. Ясвін та ін.), вплив навчально-виховного середовища на креативність особистості (В. Левін, С. Тарасов та ін.) тощо.

На сучасному етапі розвитку суспільства розкриваються потенційні можливості у сфері працевлаштування. Випускники вищих навчальних закладів можуть продовжувати навчатися за кордоном, брати участь у міжнародних спільних проектах, стажуватися в іноземних навчальних закладах. На жаль, рівень підготовки з іноземних мов випускників вишів не завжди дає їм можливість вільно спілкуватись із представниками інших культурних співтовариств, тим самим підвищуючи вимоги до діяльності перекладача. У цьому сенсі особливо важливою вбачається підготовка майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування як складової їхньої професійної діяльності.

Водночас аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що недостатньо вивченим залишається питання створення сприятливого навчально-виховного середовища для вишу, в якому набуваються необхідні для цього спілкування знання, вміння і навички, зокрема не розроблено ефективні методики підготовки до міжкультурного спілкування майбутніх перекладачів у навчально-виховному середовищі педагогічного університету, не виявлено педагогічні умови підготовки майбутніх перекладачів до такого спілкування. Відтак, наявними є суперечності між необхідністю урахування міжкультурного спілкування у підготовці майбутніх перекладачів та відсутністю цілеспрямованої роботи й навчально-методичного забезпечення цього процесу;

незаперечною цінністю міжкультурного спілкування для становлення і розвитку особистості майбутніх перекладачів та недостатнім рівнем їхньої підготовленості до його організації.

Вирішення означених суперечностей і зумовило вибір теми дослідження: «Підготовка майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з науковою темою кафедри педагогіки «Професійно-педагогічні засади підготовки фахівців» (№0105U000190), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Автором досліджувалися педагогічні умови підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету. Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 8 від 26 березня 2009 року) й узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології при АПН України (протокол № 6 від 29 вересня 2009 року).

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати й експериментально апробувати педагогічні умови підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету.

Досягнення мети роботи передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Визначити й науково обґрунтувати сутність поняття «підготовка майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету», уточнити поняття: «міжкультурне спілкування», «специфіка професійної діяльності майбутнього перекладача».
2. Виявити компоненти, критерії, показники, схарактеризувати рівні сформованості підготовленості до міжкультурного спілкування майбутніх перекладачів у навчально-виховному середовищі педагогічного університету.
3. Визначити педагогічні умови підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету та перевірити їх ефективність на практиці.
4. Розробити та апробувати експериментальну модель реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх перекладачів у навчально-виховному середовищі педагогічного університету.

Предмет дослідження – експериментальна модель реалізації педагогічних умов підготовки

майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету.

Гіпотеза дослідження – формування підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету відбуватиметься ефективно, якщо реалізувати такі педагогічні умови: забезпечення мотивації, спрямованої на подолання етноцентризму майбутніх перекладачів під час їхньої підготовки; посилення інтеграції знань і вмінь з урахуванням порівняльного аналізу особливостей своєї та іншої культури у процесі реалізації міжпредметних зв'язків; використання ігрових технологій, що містять різні види квазіпрофесійної діяльності майбутніх перекладачів у процесі підготовки до міжкультурного спілкування.

Методи дослідження: для розв'язання окреслених завдань, досягнення мети, перевірки гіпотези дослідження використано загальнонаукові методи теоретичного рівня пізнання педагогічних явищ з метою розкриття сутності феномена міжкультурного спілкування майбутніх перекладачів: вивчення та аналіз філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури вітчизняних і зарубіжних науковців із проблеми підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування; результатів досліджень сучасних науковців з метою виявлення стану досліджуваної проблематики; методи емпіричного рівня: педагогічні спостереження за процесом професійної підготовки майбутніх перекладачів, бесіди, анкетування, самооцінка, діагностика рівнів сформованості підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) для з'ясування стану підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування і перевірки ефективності педагогічних умов формування підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування, якісний та кількісний аналіз емпіричних даних із використанням методів математичної статистики для обробки результатів експерименту та визначення ефективності розробленої моделі реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному процесі педагогічного університету.

Базою дослідження виступили інститут мов світу Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», факультет іноземних мов Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Ізмаїльського державного гуманітарного університету та Севастопольського національного університету ядерної енергії. Загалом було охоплено 246 студентів – майбутніх перекладачів. У формувальному експерименті взяли участь 133 студенти.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: вперше визначено педагогічні умови підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету (забезпечення мотивації, спрямованої на подолання

етноцентризму майбутніх перекладачів під час їхньої підготовки; посилення інтеграції знань та вмій з урахуванням порівняльного аналізу особливостей своєї та іншої культури у процесі реалізації міжпредметних зв'язків; використання методів і засобів ігрових технологій, що містять різні види квазіпрофесійної діяльності майбутніх перекладачів у процесі підготовки до міжкультурного спілкування); визначено компоненти підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування: мотиваційний, когнітивний, операційно-рефлексивний, полікультурний; її критерії й показники: настановний (ставлення до навчальної діяльності, інтерес до перекладацької діяльності, прагнення досягти успіху); знаннєвий (знання: методологічні, професійні (теоретичні, технологічні), гуманітарні, орієнтації у міжособистісних комунікаціях, емоційний інтелект під час міжкультурного спілкування); когнітивний (уміння планувати свою роботу та здійснювати самоконтроль, уміння контролювати свої емоції під час міжкультурного спілкування, вміння долати негативні емоції в роботі); професійно-культурологічний (етична поведінка з представниками інших культур, пріоритети загальнолюдських національних цінностей, усвідомлення соціальної відповідальності за якість і результати своєї професійної діяльності з представниками інших культур), схарактеризовано якісні характеристики рівнів сформованості підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування (достатній, середній, низький); розроблено експериментальну модель реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету; уточнено поняття: «міжкультурне спілкування майбутніх перекладачів», «специфіка професійної діяльності майбутнього перекладача»; подальшого розвитку набула методика підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці, апробації та впровадженні в навчальний процес вищої школи методики діагностики рівнів підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування, навчально-методичного посібника «Міжкультурне спілкування в сучасному світі»; системи тренінгів, творчих завдань, ігор, дидактичних матеріалів; методичних рекомендацій щодо впровадження експериментальної моделі реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету. Матеріали дослідження можуть бути використані в системі вищої освіти під час підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування, у ході проходження перекладацької практики, у системі післядипломної освіти, студентами під час написання курсових, дипломних, магістерських робіт, аспірантами і викладачами для написання наукових статей, розробки методичних рекомендацій і т. ін.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт про впровадження № 659 від 27.03.12 р.), Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

(акт про впровадження № 8 від 5.05.2012 р.), Севастопольського національного університету ядерної енергії (акт про впровадження № 213 від 05.02.2012 р.), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (акт про впровадження № 1-7/33 від 30.01. 2012 р.), Міжнародного гуманітарного університету (акт про впровадження від 07.03.2012), Кримського гуманітарного університету (акт про впровадження № 92/2 від 29.08.12 р.).

Достовірність результатів дослідження забезпечувалася теоретичною обґрунтованістю вихідних положень; використанням діагностувального інструментарію; репрезентативністю комплексу досліджень; експериментальною перевіркою гіпотези, висновків; використанням взаємопов'язаних методів, адекватних меті дослідження, завданням і логіці розробки проблеми, якісним і кількісним аналізом експериментальних даних, підтвердженням висунутої гіпотези математичною статистикою.

Апробація результатів. Основні положення, висновки та результати дослідження доповідалися на міжнародних («Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України» (Ялта, 2010 р.), «Альянс наук: вчений – вченому» (Дніпропетровськ, 2009 р.), «Використання педагогічних технологій у практиці роботи сучасної школи» (Переяслав-Хмельницький, 2012 р.)), всеукраїнській («Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного спілкування» (Дніпропетровськ, 2011 р.)) науково-практичних конференціях, на всеукраїнському науково-практичному семінарі («Актуальні проблеми навчання іноземних мов та перекладу» (Київ, 2011 р.)).

Основні результати дослідження викладено в 11 наукових публікаціях, з них 5 – у фахових виданнях України, 1 – у міжнародному фаховому виданні та 1 навчально-методичний посібник.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи 170 сторінок. У дисертації вміщено 11 таблиць, 2 діаграми, 3 схеми, 2 рисунки, що охоплюють 4 сторінки самостійного тексту. У списку використаних джерел 262 найменування (з них 16 іноземною мовою). Додатки викладено на 71 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання дослідження, схарактеризовано основні методи роботи, розкрито наукову новизну, практичну значущість дисертації, подано відомості щодо апробації, впровадження одержаних результатів і структури роботи.

У першому розділі **«Теоретичні засади дослідження підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного**

університету» проаналізовано вітчизняний і зарубіжний науковий фонд щодо проблеми підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування, визначено сутність і структуру феномена «підготовка майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету», визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють підготовці майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету.

Проблема підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування виокремлює основні методологічні підходи до її розв'язання, зокрема: культурологічний, соціокультурний і контекстний. Культурологічний підхід (Н.Алексєєв, Ш.Амонашвілі, А.Асмолов, В. Біблер, Є.Бондаревська, А.Валицька, О.Газман, В. Зинченко, І. Кон, С. Кульневич та ін.) орієнтує освітній процес на діалог з культурою людини, який в аспекті нашого дослідження спрямовано на формування студента як особистості, здатної усвідомити свою належність до певної культури, реалізувати свої культурні уявлення, особливості, засвоїти цінності національної і світової культури, зрозуміти цінності та можливості іншої культури. Культурологічний підхід впливає на розвиток культури сприйняття сучасного багатомовного світу, систематизації та інтерпретації фактів культури, які протидіють культурній дискримінації; створює основу самостійного вивчення світової культури і культури інших країн і народів для оволодіння способами презентації рідної культури в інокультурному середовищі.

Соціокультурний підхід (В.Буяшенко, М.Вебер, Е.Дюркгейм, М.Лапін, В. Сафонова, П.Сорокін, Т.Парсонс, Г. Еллінек та ін.) передбачає знайомство із соціокультурними аспектами комунікативної поведінки представників іншої культури, оволодіння основними соціокультурними нормами поведінки в умовах міжкультурного спілкування; забезпечує можливість орієнтуватись у соціокультурних характеристиках людей, адаптуватися до іншого інокультурного середовища, виявляти повагу до традицій, ритуалів і стилю життя представників іншої культури, сприяє соціокультурній самоосвіті відповідно до потреб особистості.

Контекстний підхід (Н. Бакшаєва, М. Бахтина, Н.Борисова, О. Вербицький, О.Діденко, Т. Дубовицька, Н.Лаврентьєва, М. Мацишин та ін.) дозволяє розглядати процес навчання в контексті майбутньої професійної діяльності студентів, сприяє глибинній професійно-предметній і соціальній підготовці фахівців. Згідно з концепцією О. Вербицького, предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності моделюється в навчальному процесі всіма дидактичними засобами, формами, методами, з-поміж яких одне з основних місць посідають ігрові технології і, зокрема ділові ігри. Контекстний підхід у підготовці майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування дозволяє змодельовати типові ситуації майбутньої професійної діяльності в умовах інокультурного середовища, здобути знання і вміння, які будуть необхідні в практичній діяльності майбутнього фахівця.

Проблеми міжкультурного спілкування, національно-культурні особливості тієї чи тієї нації, необхідність розвитку емпатії і виховання, відвертості та терпимості в стосунках із зарубіжними партнерами розглядаються у працях таких авторів, як С. Тер-Мінасова, В. Сафонова, І. Халєєва та ін. Учені описують принципи культурознавчої освіти засобами іноземних мов, аналізують міжкультурну взаємодію з етнопсихологічного та лінгвістичного погляду. У міжкультурному спілкуванні виникає інтеркультура як сукупність пізнавальних засобів і знань про свою і іншу культуру, до якої входять насамперед пізнавальні засоби своєї культури, пристосовані для пізнання засобів іншої культури. Пізнання іншої культури відбувається за допомогою образів предметів і діяльності своєї культури. Крім того, інтеркультура включає нове знання про іншу культуру, сформовану в процесі її пізнання, і нове знання про свою культуру в пізнанні культури інших народів. Наголошуємо, що освоєння інокультурних цінностей призводить до більш глибокого осмислення власної культури.

Ґрунтуючись на результатах аналізу наукової літератури, виявлено, що міжкультурне спілкування – це обмін між двома чи кількома етнічними спільнотами матеріальними і духовними продуктами їхньої культурної діяльності, здійсненої в різних формах.

Провідною метою системи вищої педагогічної освіти є підготовка професійно компетентних і конкурентоздатних, гуманістично зорієнтованих висококваліфікованих спеціалістів, тобто формування суб'єктів професійної діяльності, здатних вільно та свідомо самовизначатись у професійній діяльності. У сучасному розумінні, підготовка студентів постає як цілісний інтегрований процес, який не зводиться лише до вивчення дисциплін педагогічного циклу. Підготовка трактується вченими як дії, що спрямовані на набуття професіоналізму (С.Дружилов, Є.Клімов, А. Маркова, Л. Мітіна, І. Підласий, Ю. Поваренкова), професійно-педагогічної культури (С. Батишев, В. Бенін, О.Гармаш, Н. Гонтарська, В.Зелюк, І. Ісаєв, В. Сластьонін), професійно-педагогічної компетентності (Н.Баловсяк, В. Баркасі, Л.Зеленська, О.Касаткіна, Г. Мельниченко, В.Сластьонін, С.Сисоєва).

Підготовка майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету – це процес, що характеризується узагальненням професійних знань з іноземної мови, а також володіння вміннями комунікації з представниками інших країн, розуміння емоційного стану співрозмовника за допомогою співпереживання та прояв поваги і невідчуття ворожості відносно інших етнічних груп.

На основі аналізу праць науковців (Е. Бреус, М. Возная, Т. Кокнова, В. Комісаров, Н. Корнева, І. Корунець, В. Крупнов, Л. Латишев, Т. Левицька, Г. Мирам, С. Тер-Мінасова) було з'ясовано, що професійна підготовка перекладача передбачає: формування їхнього відчуття відповідальності, комунікабельності, вміння користуватися довідниками і додатковими джерелами

інформації, здійснювати вибір, швидко приймати правильні рішення, виявляти і зіставляти багаточисельні лінгвістичні дані. Усі ці якості виявляються у двох мовах і двох культурах.

Підготовленість майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету – це результат підготовки, що відображає вміння використовувати мову як засіб спілкування для здійснення мовних дій з різної функціональної спрямованості, а також уміння варіювати форми свого вислову та обирати модель поведінки згідно із ситуацією міжкультурного спілкування.

З'ясовано роль навчально-виховного середовища в підготовці майбутніх перекладачів, атмосфера якого повинна ґрунтуватися на позитивному емоційному мікрокліматі педагогічного університету та доброзичливих взаєминах усіх суб'єктів педагогічного процесу. Сприятливе навчально-виховне середовище, слідом за Ю.Жуком, розглядаємо як середовище, структура і складові якого сприяють досягненню цілей навчально-виховного процесу. Структура визначає внутрішню організацію середовища, взаємозалежність між елементами середовища як системи, в якій здійснюється навчально-виховний процес. Складові виступають як атрибути середовища, визначаючи його змістову і матеріальну наповненість, тобто є ресурсом, що включається в діяльність учасників навчально-виховного процесу в міру необхідності, набуваючи при цьому ознак засобів навчання. Визначено, що вплив середовища регулює людську поведінку залежно від простору, в якому вона перебуває. Навчально-виховне середовище в освітньому просторі педагогічного вищого навчального закладу складається з інформаційного, соціального, соціокультурного, аксіологічного, духовного, інноваційного, організаційного, предметного, творчого, розвивального, інтелектуального середовищ, що впливають на середовище особистості.

З опорою на доробки Т. Лошакової, розглянуто чинники сприятливого навчально-виховного середовища (сприятливий психологічний мікроклімат, який залежить від узгодженості взаємодій, традицій, ситуацій успіху, конструктивного вирішення конфліктних ситуацій у професійній діяльності майбутніх перекладачів; максимальна реалізація можливостей, здібностей і потреб із метою професійного зростання перекладачів; забезпечення компетентності у процесі їхньої підготовки; впровадження інновацій для перекладачів; результативність їхньої діяльності, піклування про підготовку майбутніх перекладачів; матеріально-технічне забезпечення), що впливають на результати діяльності майбутніх фахівців у процесі підготовки до міжкультурного спілкування.

Структуру навчально-виховного середовища, що сприяє професійній підготовці майбутніх перекладачів, складають просторово-семантичний, змістовно-методичний і комунікаційно-організаційний компоненти.

Теоретичний аналіз наукових джерел та вивчення практичного досвіду дозволили визначити й обґрунтувати педагогічні умови, що впливають на процес підготовки майбутніх фахівців до

міжкультурного спілкування. Під педагогічними умовами підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування розуміємо сукупність таких обставин та способів організації навчального процесу, що впливають на їхню комунікативну взаємодію з людьми різних культурних співтовариств, а саме: забезпечення мотивації, спрямованої на подолання етноцентризму майбутніх перекладачів під час їхньої підготовки; посилення інтеграції знань та вмінь з урахуванням порівняльного аналізу особливостей своєї та іншої культури у процесі реалізації міжпредметних зв'язків; використання методів і засобів ігрових технологій, що містять різні види квазіпрофесійної діяльності майбутніх перекладачів у процесі підготовки до міжкультурного спілкування.

У другому розділі «**Експериментальна робота з формування підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету**» визначено структуру підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування (містить такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, операційно-рефлексивний, полікультурний), виявлено критерії, показники, схарактеризовано рівні сформованості підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування; розроблено модель реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету, описано результати констатувального і прикінцевого етапів дослідження.

Критеріями сформованості підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування було визначено: настановний (ставлення до навчальної діяльності, інтерес до перекладацької діяльності, прагнення досягти успіху); знаннєвий (знання: методологічні, професійні (теоретичні, технологічні), гуманітарні, орієнтації у міжособистісних комунікаціях, емоційний інтелект під час міжкультурного спілкування); когнітивний (уміння планувати свою роботу та здійснювати самоконтроль, уміння контролювати свої емоції під час міжкультурного спілкування, вміння долати негативні емоції в роботі); професійно-культурологічний (етична поведінка з представниками інших культур, пріоритети загальнолюдських національних цінностей, усвідомлення соціальної відповідальності за якість і результати своєї професійної діяльності з представниками інших культур).

Визначені показники та критерії оцінювання дозволили схарактеризувати якісну характеристику рівнів сформованості підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування, а саме: достатній, середній, низький.

Достатній рівень. Студенти позитивно ставляться до навчальної діяльності та фахової підготовки в університеті; виявляють інтерес до перекладацької діяльності, а також прагнуть досягти успіху в навчанні. Майбутні перекладачі володіють достатнім рівнем професійних знань, уміють розв'язувати не тільки загальнопедагогічні, але й експериментально-практичні завдання;

вони орієнтуються у міжособистісних комунікаціях з представниками інших культур, у них простежується наявність емоційного інтелекту під час міжкультурного спілкування, вони вміють планувати свою роботу, здійснювати самоконтроль, уміють долати негативні емоції в роботі, усвідомлюють соціальну відповідальність за якість і результати своєї професійної діяльності. Для майбутніх перекладачів цього рівня характерною є етична поведінка з представниками інших культур та пріоритети загальнолюдських національних цінностей.

У студентів із **середнім рівнем** підготовленості до міжкультурного спілкування спостерігається позитивно-пасивне ставлення до майбутньої перекладацької діяльності та фахової підготовки в університеті. Прагнення досягти успіху має нестійкий характер, бажання до оволодіння обраною професією в них не підкріплене активною позицією. Вони часто змінюють інтерес до набуття певних професійних знань та власного вдосконалення, дії студентів обґрунтовані, але не завжди самостійні у складних ситуаціях. Середній рівень притаманний тим майбутнім перекладачам, які не завжди виявляють інтерес до традицій, цінностей, норм і правил поведінки з представниками інших культур, мають поверхневі знання, не завжди можуть застосувати їх на практиці. Студенти не впевнені під час виконання перекладу, сумніваються, пасивно ставляться до виконання професійних обов'язків відносно представників інших культур, водночас виявляють наявність професійної спрямованості та прагнення до впевненої етичної поведінки, внутрішньої гармонії, бажання позбавитися внутрішніх суперечностей.

Низький рівень підготовленості до міжкультурного спілкування характерний для майбутніх перекладачів, у яких відсутній інтерес до навчання, в них виявляється негативне ставлення до майбутньої професійної діяльності, вони не прагнуть досягти успіху. Студенти цього рівня відчують труднощі в навчанні і вербалізації думок, не вміють розв'язувати професійні та загальнопедагогічні завдання, розуміння загальних принципів навчального процесу є недостатньо розвиненим. Не завжди прагнуть виконувати професійні обов'язки з представниками інших культур, здебільшого не виявляють стриманості у професійній діяльності. У майбутніх перекладачів відсутня зацікавленість їхньою діяльністю, прагнення до певних професійних знань у галузі перекладу та власного вдосконалення. Студенти цього рівня відчують труднощі в навчанні, не вміють долати негативні емоції в роботі, критично мислити, усвідомлювати психічний стан співрозмовника. Усвідомлення соціальної відповідальності за якість і результати своєї професійної діяльності з представниками інших культур знаходиться на недостатньому рівні розвитку.

Для з'ясування рівнів підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування було обрано єдину діагностувальну програму, репрезентовану спостереженнями, бесідами, опитуваннями (усними та письмовими), тестовими методиками, авторськими анкетами, творчими завданнями.

За результатами констатувального етапу експерименту було виявлено, що більшість майбутніх перекладачів (46% ЕГ та 40,6% КГ) були на низькому рівні підготовленості до міжкультурного спілкування. Середній рівень було зафіксовано у 29,2% респондентів ЕГ та 30,2% КГ, достатній – у 24,8% ЕГ та 29,2% КГ.

Для проведення формувального етапу експерименту було розроблено модель реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету, що складалася з мети, трьох етапів (мотиваційно-пізнавальний, операційно-моделювальний, рефлексивно-оцінний), компонентів підготовленості та її критеріїв, методів, засобів і форм навчання, педагогічних умов, що впливали на результат підготовки – певного рівня сформованості відповідної підготовленості.

Завданнями мотиваційно-пізнавального етапу було: ознайомлення студентів зі стадіями розвитку міжкультурного спілкування, основними засобами, які забезпечують наявність мотивації, спрямованої на подолання етноцентризму в майбутніх перекладачів, що полягає у висуненні та розв'язанні навчальних проблем, пов'язаних із міжкультурними конфліктами і вирішення їх шляхом узагальнення знань із різних навчальних дисциплін. Результатом проведення лекцій на цьому етапі стало розуміння студентами сутності понять: «мікрокультура і макрокультура», «міжкультурна компетентність», «етноцентризм», «емпатія» та «етноемпатія», визначення необхідних мотивів, що спрямовані на подолання етноцентризму в майбутніх перекладачів. Під час обговорення небезпеки етноцентризму на семінарських заняттях студенти усвідомлювали необхідність розуміння емоційного стану іншої людини за допомогою співпереживання, узагальнювали різні погляди вчених та надавали своє визначення поняття «емпатії» як системи взаємодії партнерів, що дозволяло збагнути сутність іншого, зрозуміти переживання і почуття партнера по спілкуванню на рівні своїх власних емоцій.

У ході тренінгів студенти імпровізували проблемні ситуації між представниками різних культурних співтовариств та намагалися проаналізувати емоційну поведінку співрозмовника й розв'язати міжкультурний конфлікт, що сприяло визначенню неадекватності своєї поведінки в певних міжкультурних ситуаціях і усвідомленню необхідності володіння особистим емоційним станом у процесі міжкультурного спілкування.

На операційно-моделювальному етапі майбутні перекладачі ознайомлювались із специфікою підготовки до міжкультурного спілкування; теоретичними і методологічними засадами проведення досліджень у галузі міжкультурного спілкування; операціями увиразнення особливостей соціокультурних аспектів комунікативної поведінки представників західних та східних типів культур; учились аналізувати свою та іншу культури; моделювали ситуації, пов'язані із узагальненням знань, умінь, одержаних у системі предметного навчання, що сприяло перенесенню інформації з однієї науки в іншу, тим самим впливаючи на більш інтенсивне засвоєння знань

студентами. Виокремлені завдання етапу реалізувалися на семінарських (міні-виступи, семінари-дискусії, семінари-дебати) та практичних заняттях (переклад тексту, що містить міжкультурні відмінності, складання діалогів про традиції різних культур, вирішення проблемних ситуацій), які були націлені на порівняння нового і засвоєного раніше матеріалу. Застосування методу проектів сприяло підвищенню рівня зацікавленості студентів у міжкультурному спілкуванні, вмінню працювати самостійно з різними джерелами, вирішувати проблемні ситуації, вислуховувати думки один одного. ___

На рефлексивно-оцінному етапі майбутні перекладачі вчилися створювати й оцінювати ситуації міжкультурного спілкування, оволодівали необхідними вміннями та навичками в ході дискусій. Зміст цього етапу полягав у використанні таких методів навчання як: рольові ігри, ділові ігри, драматизація, ігрові ситуації, наприклад, проект «Welcome to Odessa» (де студенти розвивали пізнавальну самостійність, здобували додатковий матеріал, збирали інформацію, факти, опрацьовували додаткову літературу), ділова гра «Багатомовна наукова конференція» (передбачала моделювання діяльності майбутнього перекладача з оволодінням навичок послідовного (синхронного) перекладу на різні мови, а також відтворювала обстановку, максимально наближену до реальної робочої, впродовж якої набувалися певні перекладацькі навички, перекладацька практика, досвід поведінки в подібних умовах), гра «Individual qualities of foreigner» (формувались уміння міжкультурного спілкування, засвоювалися норми і особливості культури та суспільства, що сприяли формуванню здатності особистості до культурного саморозвитку, розвитку емпатії і рефлексії, засвоєнню єдиних для всіх людей соціально-культурних цінностей).

Для перевірки виконання студентами завдань для самостійної та індивідуальної навчально-дослідницької роботи використовувався метод «Портфоліо», що демонстрував прогрес та успіх студентів, вміння працювати самостійно, автоматично та творчо.

У дослідженні було розроблено спецкурс «Міжкультурне спілкування в сучасному світі», розрахований на 72 години (лекційних (16), практичних (8), семінарських (12), самостійних (12) та ІНДЗ (24) занять); та структурований у двох модулях: «Культура як основа розвитку міжкультурного спілкування» і «Норми і моделі поведінки в індустріальних країнах під час міжкультурного спілкування».

У процесі вивчення першого модулю студенти знайомились з гіпотезами та аксіомами міжкультурного спілкування (визначення понять «мікрокультура» і «макрокультура» та системи характеристик культур); вивчали міжкультурний етикет різних культурних співтовариств; з'ясовували сутність понять «культурна ідентичність», «асертивність», «емпатія», «етноцентризм»; правила конструктивного вирішення конфліктів, стратегії їх розв'язання у різних національних культурах. У змістовому модулі 2 «Норми і моделі поведінки в індустріальних країнах під час міжкультурного спілкування» майбутні перекладачі знайомились з теоретичними

та методологічними засадами проведення міжкультурних досліджень («Вимір культур» Г. Хофстеда, поняття «культурного синдрому» Г. Тріандіса, концепція «культурного типу» Дж. Стюарда). У процесі вивчення спецкурсу студенти засвоювали теоретичні знання з основ східної і західної типів культур, їх відмінності, аспекти духовної та матеріальної культури різних суспільств, що забезпечувало можливість майбутнім перекладачам орієнтуватись у соціокультурних характеристиках людей для здійснення професійного перекладу.

Крім цього майбутні перекладачі засвоювали, узагальнювали, поглиблювали знання з теоретико-методологічних, практичних, методичних аспектів професійної перекладацької діяльності, стимулювали в них почуття задоволення від процесу та результатів перекладацької діяльності, що проявлялося в постійному прагненні майбутніх фахівців до впевненої поведінки, внутрішньої гармонії, бажання позбавитись внутрішніх суперечностей, легко долати труднощі у професійній діяльності; розширенні уявлень та знань майбутніх перекладачів про культуру різних етнічних груп; формуванні позитивної мотивації, спрямованої на подолання етноцентризму під час здійснення перекладацької діяльності; стимулюванні потреби студентів у самостійності під час виконання завдань та прийнятті перекладацьких рішень, здатності до саморегуляції.

Практичний блок спецкурсу складався із вправ, орієнтованих на підготовку майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування, що дозволяли змодельовати типові ситуації майбутньої професійної діяльності в умовах інокультурного середовища та використовувати здобути знання і вміння, які будуть необхідні у практичній діяльності. У своїй сукупності вони здебільшого сприяли впевненому здійсненню мовних дій із різною функціональною спрямованістю, набуттю вмінь варіювати форми свого вислову, вибирати модель поведінки згідно із ситуацією міжкультурного спілкування та допомагали вирішувати типові проблеми, що виникали у процесі перекладу.

На заняттях використовувались різноманітні форми навчання: колективно-групові, індивідуальні, індивідуально-колективні, консультації, тренінги, самостійна робота (складання тез, написання доповідей, аналіз і систематизація навчального матеріалу), індивідуальні навчально-дослідні завдання (наукові доповіді та реферати),_інтегровані уроки, перекладацька практика, робота on-line з іноземцями. Поряд із традиційними засобами навчання (словники, навчальні посібники, дидактичний роздатковий матеріал) використовувались візуальні засоби (наочність: рисунки, схеми, таблиці) та інноваційні засоби навчання (аудіовізуальні, мультимедійні, засоби масової інформації, комп'ютери, Web-сайти, локальні та глобальні комп'ютерні мережі тощо).

На прикінцевому етапі дослідження було проведено контрольні зрізи в експериментальній та контрольній групах з метою визначення ефективності розробленої експериментальної моделі та виявлених педагогічних умов підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету.

Порівняння результатів, одержаних на прикінцевому етапі формувального експерименту із результатами констатувального експерименту, свідчить, що в експериментальній групі, де було реалізовано експериментальну методику, якість підготовленості до міжкультурного спілкування значно зросла (див. табл.).

Як видно з таблиці, у студентів експериментальної групи підготовленість до міжкультурного спілкування унаслідок прикінцевого етапу експерименту є значно вищою, ніж у студентів контрольної групи. Так, в експериментальній групі 54,1 % студентів досягли достатнього рівня (у контрольній групі 38,9 %). На середньому знаходились 26,3% ЕГ і 25,7% у КГ. Низький рівень було виявлено відповідно в експериментальній групі 19,6 % (у контрольній групі 35,4 %).

Для аналізу одержаних результатів і підтвердження висунутої гіпотези

Таблиця

Порівняльні результати рівнів сформованості підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту (%)

Рівні	Групи			
	Констатувальний етап		Прикінцевий етап	
	Експериментальна	Контрольна	Експериментальна	Контрольна
Низький	46	40,6	19,6	35,4
Середній	29,2	30,2	26,3	25,7
Достатній	24,8	29,2	54,1	38,9
Загалом	100	100	100	100

дослідження отримані експериментальні дані були піддані обробці методом математичної статистики. Для з'ясування величини зв'язку між структурними компонентами підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування було обчислено коефіцієнт кореляції Пірсона з таким результатом: $\chi_{емп}^2 = 5,764$, $\chi_{кр}^2 = 5,326$, $\chi_{емп}^2 > \chi_{кр}^2$, який свідчить про статистичну значущість відмінностей результатів експериментальної групи від контрольної, що підтверджує гіпотезу дослідження.

У **висновках** подано результати дослідження, основні з них такі.

У дисертації досліджено підготовку майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету; розроблено, науково обґрунтовано та впроваджено експериментальну модель реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування.

1. Виявлено, що міжкультурне спілкування – це комунікативна взаємодія між представниками різних етнічних груп. Підготовка майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету – це процес, що характеризується узагальненням професійних знань з іноземної мови, а також володіння вміннями комунікації з представниками інших країн, розуміння емоційного стану співрозмовника за допомогою

співпереживання та прояву поваги і невідчуття ворожості відносно інших етнічних груп.

2. Підготовленість майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету є результатом підготовки, що відображає вміння використовувати мову як засіб спілкування для здійснення мовних дій з різною функціональною спрямованістю, а також уміння варіювати форми свого вислову та обирати модель поведінки згідно із ситуацією міжкультурного спілкування. Навчально-виховне середовище – це середовище, структура і складові якого взаємозалежать як елементи системи, що впливають на розвиток особистості, в якій здійснюється навчально-виховний процес.

3. Специфіка професійної діяльності майбутнього перекладача полягає у широкому використанні мови як засобу спілкування: здійсненні мовних дій із різною функціональною спрямованістю, вміння варіювати форми свого вислову, вибирати модель поведінки відповідно до ситуації міжкультурного спілкування.

4. Критеріями оцінки сформованості підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету обрано: настановний (ставлення до навчальної діяльності, інтерес до перекладацької діяльності, прагнення досягти успіху); знанневий (знання: методологічні, професійні (теоретичні, технологічні), гуманітарні, орієнтації у міжособистісних комунікаціях, емоційний інтелект під час міжкультурного спілкування); когнітивний (уміння планувати свою роботу та здійснювати самоконтроль, уміння контролювати свої емоції під час міжкультурного спілкування, вміння долати негативні емоції в роботі); професійно-культурологічний (етична поведінка з представниками інших культур, пріоритети загальнолюдських національних цінностей, усвідомлення соціальної відповідальності за якість і результати своєї професійної діяльності з представниками інших культур). На підставі визначених критеріїв і показників схарактеризовано рівні підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування: низький, середній, достатній.

5. Обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють підготовці майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування: забезпечення мотивації, спрямованої на подолання етноцентризму майбутніх перекладачів під час їхньої підготовки; посилення інтеграції знань і вмінь з урахуванням порівняльного аналізу особливостей своєї та іншої культури у процесі реалізації міжпредметних зв'язків; використання методів і засобів ігрових технологій, що містять різні види квазіпрофесійної діяльності майбутніх перекладачів у процесі підготовки до міжкультурного спілкування.

6. У дослідженні розроблено й апробовано модель реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету, що складається з мети навчально-виховного процесу, компонентів підготовленості, культурологічного, соціокультурного та контекстного підходів, методів, засобів і

форм навчання, а також з трьох етапів (мотиваційно-пізнавальний, операційно-моделювальний та рефлексивно-оцінний), педагогічних умов, що сприяють досягненню поставленої мети, критерії оцінки та рівнів сформованості підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування. Педагогічні умови реалізовувались у межах викладання спецкурсу «Міжкультурне спілкування в сучасному світі», логіка якого полягала в засвоєнні студентами теоретичних знань з основ східної та західної типів культур, їх відмінностей, аспектів духовної і матеріальної культури різних суспільств, їх історико-культурологічного розвитку, що забезпечувала можливість майбутнім перекладачам орієнтуватись у соціокультурних характеристиках людей для здійснення професійного перекладу.

7. Результати прикінцевого етапу діагностування рівнів сформованості підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування засвідчили, що достатній рівень сформованості підготовленості до міжкультурного спілкування зафіксовано у 54,1 % студентів ЕГ (було – 24,8%), середній у 26,3% респондентів ЕГ (було – 29,2%), низький рівень – 19,6% ЕГ (було – 46%). У студентів КГ також відбулися позитивні зміни у стані сформованості підготовленості до міжкультурного спілкування, але незначні: достатній рівень виявлено у 38,9 % респондентів (було – 29,2%), середній рівень – 25,7 % майбутніх перекладачів (було – 30,2 %), низький рівень – 35,4 % студентів (було – 40,6 %).

Проведення теоретико-експериментального дослідження дає можливість вирішувати питання формування підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету. Результати не висвітлюють усієї повноти їх висвітлення щодо підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування. Перспективи подальшого дослідження полягають у розробці педагогічної технології формування підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях автора:

1. Терехова В. І. Активізація навчально-пізнавальної діяльності майбутніх перекладачів засобами інформаційних технологій / В. І. Терехова // Наука і освіта: науково-практичний журнал ПНЦ АПН України. – 2009. – № 1-2. – С. 173-176.

2. Терехова В. І. Особливості підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування / В. І. Терехова // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – Серія: Педагогіка, психологія і соціологія: зб. наук.пр. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2010. – Вип. 8 (174). – С. 133-138.

3. Терехова В. І. Вплив навчально-виховного середовища на процес підготовки майбутніх перекладачів / В. І. Терехова // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. – Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр. /Ред.кол.:Н.В.Гузій (від.ред.)– К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2011. – Вип. 14 (24). – С. 70-75.

4. Терехова В. І. Використання методів і засобів ігрових технологій, що включають різні види квазіпрофесійної діяльності перекладачів як педагогічна умова підготовки майбутніх фахівців до міжкультурного спілкування / В.І.Терехова // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського: зб. наук. пр. – [Спец. випуск «Сучасні тенденції педагогічної освіти і науки України та Ізраїлю: шлях до інтеграції»]. – Одеса, 2011. – С. 214-218.

5. Терехова В. І. Діагностування рівнів сформованості готовності майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування як передумова ефективності впровадження сучасних педагогічних технологій / В. І. Терехова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Вип. 24. – С. 364-369.

6. Терехова В. И. Усиление интеграции знаний и умений, направленных на сравнительный анализ особенностей своей и чужой культуры, как педагогическое условие, способствующее подготовке будущих переводчиков к межкультурному общению / В. И. Терехова // Современные исследования социальных проблем: Периодическое научное издание. – Красноярск: НИЦ, 2011. – Вып. №1(5) . – С.211-213.

7. Терехова В. І. Особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі фахової підготовки майбутніх перекладачів: матеріали IV міжнар. науково-практ. конф. [«АЛБЯНС НАУК: вчений – вченому»]. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2009. – Т. 5. – С. 55- 58.

8. Терехова В. І. Вплив навчально-виховного середовища на якість підготовки майбутніх перекладачів: матеріали міжнар. науково-практ. конф. [«Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України»], (23-25 вересня 2010 р.). – Ялта: РВВ КГУ, 2010. – Ч. 1. – С.132-134.

9. Терехова В. І. Використання теоретичних підходів у процесі підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування: матеріали всеукр. науково-практ. семінару [«Актуальні проблеми навчання іноземних мов та перекладу»], (18 квіт. 2011 р.). – К.: Вид.центр .КНЛУ,2011. – С.32-33.

10. Терехова В. І. Формування умінь міжкультурного спілкування як необхідного компонента професійної підготовки майбутніх перекладачів: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного спілкування»], (8-9 квіт. 2011 р.): У 2 т. – Д.: Біла К. О., 2011. – С.98-100.

11. Терехова В. І. Міжкультурне спілкування в сучасному світі: [навчально-методичний посібник]./ В.І.Терехова. – Одеса: вид. Букаєв Вадим Вікторович, 2011. – 85 с.

АНОТАЦІЯ

Терехова В. І. Підготовка майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», МОНмолодьспорту України. – Одеса, 2013.

У дисертації визначено сутність і компонентну структуру (мотиваційний, когнітивний, операційно-рефлексивний, полікультурний компоненти) підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування; визначено критерії: (настановний, знаннєвий, оцінний, професійно-культурологічний), показники, якісні характеристики рівнів (достатній, середній, низький) сформованості зазначеної підготовленості; розроблено експериментальну модель реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування у навчально-виховному середовищі педагогічного університету, що складається з мети навчально-виховного процесу, компонентів підготовленості, підходів, методів і форм навчання (лекції, практичні заняття, семінари, лабораторні, тренінги, ігри), педагогічних умов, що сприяють досягненню поставленої мети, критеріїв оцінки та рівнів сформованості підготовленості майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування. Матеріали дослідження знайшли практичне відображення в розробці й апробації спецкурсу «Міжкультурне спілкування в сучасному світі».

Ключові слова: міжкультурне спілкування, майбутні перекладачі, навчально-виховне середовище, педагогічний університет, педагогічні умови, компоненти, підготовка.

АННОТАЦИЯ

Терехова В. И. Подготовка будущих переводчиков к межкультурному общению в учебно-воспитательной среде педагогического университета. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение «Южно-Украинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского», МОНмолодёжьспорта Украины. – Одеса, 2013.

В первой главе «**Теоретические основы исследования подготовки будущих переводчиков к межкультурному общению в учебно-воспитательной среде педагогического университета**» проанализирован отечественный и зарубежный научный опыт относительно проблемы подготовки будущих переводчиков к межкультурному общению, определена сущность и структура феномена «подготовленность будущих переводчиков к межкультурному общению в учебно-воспитательной среде педагогического университета», уточнены понятия «межкультурное общение» и «специфика профессиональной деятельности будущего переводчика», обоснованы педагогические условия, способствующие подготовке будущих переводчиков к межкультурному общению в учебно-воспитательной среде педагогического университета.

Межкультурное общение – это коммуникативное взаимодействие между представителями

различных этнических групп. Подготовка будущих переводчиков к межкультурному общению – это процесс, характеризующий обобщением профессиональных знаний иностранного языка, а также владением умений коммуникации с представителями других стран, понимание эмоционального состояния собеседника при помощи переживания, проявления уважения и отсутствие ощущения враждебности по отношению к другим этническим группам. Подготовленность будущих переводчиков к межкультурному общению является результатом подготовки, отображающей умение использовать язык в качестве средства общения для осуществления языковых действий разной функциональной направленности, а также умение варьировать формы своего высказывания и выбирать модель поведения согласно ситуации межкультурного общения. Учебно-воспитательная среда – это среда, структура и составляющие которой взаимозависимы как элементы системы, влияющие на развитие личности, в которой осуществляется учебно-воспитательный процесс. Структурными компонентами подготовленности будущих переводчиков к межкультурному общению определены мотивационный, когнитивный, операционно-рефлексивный, поликультурный. Педагогическими условиями подготовки будущих переводчиков к межкультурному общению являются: обеспечение мотивации, направленной на преодоление этноцентризма будущих переводчиков во время их подготовки; усиление интеграции знаний и умений с учетом сравнительного анализа особенностей своей и другой культуры путем установления межпредметных связей; использование методов и средств игровых технологий, содержащих разные виды квазипрофессиональной деятельности будущих переводчиков в процессе подготовки к межкультурному общению.

Во второй главе **«Экспериментальная работа по формированию подготовленности будущих переводчиков к межкультурному общению в учебно-воспитательной среде педагогического университета»** определены критерии оценки сформированности подготовленности будущих переводчиков к межкультурному общению; разработана и экспериментально апробирована методика диагностики указанного качества и модель реализации педагогических условий подготовленности будущих переводчиков к межкультурному общению, поданы результаты констатирующего и заключительного этапов исследования.

Критериями выступили: установочный (отношение к обучающей деятельности, интерес к переводческой деятельности, стремление достичь успеха) знаниевый (знание: методологические, профессиональные (теоретические, технологические), гуманитарные, ориентации в межличностных коммуникациях, эмоциональный интеллект во время межкультурного общения) когнитивный (умение планировать свою работу и осуществлять самоконтроль, умение контролировать свои эмоции во время межкультурного общения, умение преодолевать негативные эмоции в работе); профессионально-культурологический (этическое поведение с представителями других культур, приоритеты общечеловеческих национальных ценностей, осознание социальной

ответственности за качество и результаты своей профессиональной деятельности с представителями других культур). Разработана и апробирована модель реализации педагогических условий подготовки будущих переводчиков к межкультурному общению в учебно-воспитательной среде педагогического университета, которая состоит из цели учебно-воспитательного процесса, компонентов подготовленности, культурологического, социокультурного и контекстного подходов, методов, средств и форм обучения, и реализовывалась в три этапа (мотивационно-познавательный, операционно-моделирующий и рефлексивно-оценочный). На мотивационно-познавательном этапе студенты знакомились со стадиями развития межкультурного общения, основными средствами, обеспечивающими наличие мотивации, направленной на преодоление этноцентризма у будущих переводчиков. На операционно-моделирующем этапе студенты освоили специфику подготовки к межкультурному общению, теоретическую и методологическую основу проведения исследований в области межкультурного общения, операции выразительности особенностей социокультурных аспектов коммуникативного поведения представителей западных и восточных типов культур. На рефлексивно-оценочном этапе использовалось коллективное обсуждение, к которому привлекались студенты и преподаватель для поиска вариантов решения задач, полученных отдельными группами студентов при квазипрофессиональной деятельности, в ходе которой студенты овладевали необходимыми умениями и навыками. Был разработан спецкурс «Межкультурное общение в современном мире».

Ключевые слова: межкультурное общение, будущие переводчики, учебно-воспитательная среда, педагогический университет, педагогические условия, компоненты, подготовка.

Resume

Terekhova V. I. Future translators training in cross-cultural communication within the teaching and educational environment of the pedagogical university. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in pedagogics, in speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – The state institution “South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”, Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, Odessa, 2013.

The essence and componential structure (motivational, cognitive, operational-and-reflexive and polycultural components) of future translators preparedness for cross-cultural communication are defined in this thesis; the criteria (aim-oriented, knowledge-based, evaluating, professional-and-culturological), indices and qualitative characteristics describing the levels of the aforesaid preparedness development (sufficient, satisfactory, low) are specified; the experimental model aimed at realization of the pedagogical conditions facilitating the future translators training in cross-cultural communication within the teaching and educational environment of the pedagogical university, which comprises the objective of the teaching and educational process, preparedness components, approaches, methods and forms of teaching (lectures, practical classes, seminars, laboratory classes, trainings, games), educational

conditions facilitating the achievement of the set objective, assessment criteria as well as formation levels of future translators preparedness for cross-cultural communication are worked out.

The research materials found their practical representation in the elaboration and implementation of the optional discipline “Cross-cultural communication in the modern world”.

Key words: cross-cultural communication, future translators, future translators, teaching and educational environment, pedagogical university, pedagogical conditions, components, training.